

Elämässä kiinni, kuolema kannoilla

Istun oululaisessa olohuoneessa. Tunnelma on levollinen niin kuin ennenkin tässä talossa. Vastapäätä istuu lempeäilmeinen mies, jolla on minua neljä-viisi vuosikymmentä pidempi kokemus elämästä ja paimenviran hoidosta. Sanat putoavat välillä pitkänkin harkinnan jälkeen, mutta ovat painavia ja aina moitteettomassa järjestyksessä. Puhumme vastikään 75 vuotta täyttäneen piispa Olavi Rimpiläisen kanssa kuolemasta.

Muutoksia

Olavi-piispa on tehnyt väitöskirjansa hautaustavoista Suomessa (*Läntisen perinteen mukainen hautauskäytäntö Suomessa ennen isoavihaa, 1971*) ja osallistunut nykyisten kirkkokäsikirjojen toimitustyöhön. *Miten suomalaisten suhtautuminen kuolemaan on muuttunut 1960-luvulla alkaneen pappisurasi aikana?*

”Yksi selvä trendi on kuoleman privatisoituminen. 60-luvun alussa maaseudulla eli vielä yhteisöllinen suhtautuminen kuolemaan: kuoltiin kotona, hautajaisiin tuli koko kylän väki. Arkku avattiin ja kuollutta - ja kuolemaa - katsottiin silmiin.” ”Mutta tämä suhtautuminen oli jo kuihtumassa pois. Enenevässä määrin kuoltiin sairaalassa ja vanhainkodissa, yhteisöltä suljetussa tilassa. Pieni lähiomaisten joukko saattoi ehtiä kuolinvuoteen ääreen.” Tämä kehitys on piipan mukaan jatkunut meidän aikaamme asti. Kuolema tapahtumana on eristetty elämästä. Yhä useammin yhteisöhautajaiset korvautuvat ilmoituksella: haudattu hiljaisuudessa omaisten läsnäollessa.

Piispa myöntää itsekkin olevansa tässä asiassa aikansa kasvatti. Pieni ja pelkistetty on kaunista: ”Minusta tuntuu, että omatkin hautajaiset olisivat sellaiset, että olisi kaikkein lähimmät ihmiset vaan. Tuntuu, että silloin keskitytään itse asiaan: rakas ihminen on

lähtemässä pois. Silloin tämä tärkein ei jää muiden sinänsä tärkeiden asioiden katveeseen, joita iso sosiaalinen tapahtuma väistämättä nostaa esille.”

Toinen, vielä isompi muutos Suomessa ja Euroopassa on Olavin mukaan tapahtunut suhtautumisessa elämän pyhyyteen. ”Elämän loukkaamattomuus rakoilee elämän janan molemmissa päissä, sekä alussa että lopussa.” Sekä abortti että eutanasia ovat osa laajempaa ajattelun murrosta: ”Tässä postmodernissa ajassa ihminen jättää auktoriteetit syrjään ja säätää itse omat subjektiiviset pelisääntönsä. Ihminen ei enää ota oikeaa ja väärää annettuina asioina, vaan tahtoo itse tietää ja päättää, mikä on oikein ja väärin. Piispa suree sitä, miten nopeasti suomalaisten enemmistö on gallupien mukaan taipunut hyväksymään armomurhan, ”suostunut median viettäväksi ja manipuloitavaksi”. Ja kun gallupenemmistö tukee asiaa, harvat poliitikotkaan uskalvat vastustaa. ”Ja kuitenkin”, Olavi muistuttaa, ”vain Jumalalla ja Jumalalla yksin, on oikeus ja valtaa antaa elämä ja ottaa se takaisin.”

Memento Mori

Kuoleman privatisoituminen näkyy sekä piispan että haastattelijan mielestä myös siinä, että puhe kuolemasta on liki tyystin hävinnyt kirkkoista. Roomalaisessa triumfikulkueessa triumfaattorin vaunussa seisovan orjan tehtävänä oli kuiskata isäntänsä korvaan sanat *Memento mori, muista kuolevasi*, ettei tämä juhlahumun keskellä pääsisi unohtamaan elämän tosiasioita ja ylipistymään. Nämä sanat jäivät elämään myös kristillisessä uskossa. Rukoillaanhan psalmissakin: ”*Opetä meitä laskemaan päivämme oikein, että me saisimme viisaan sydämen*” (Ps 90:12). Keskiajan kirkkotaiteessa hyvin yleinen teema oli kuolemantanssi, jossa luurankohahmoinen kuolema tanssitti erotuksetta kaikenlaisia ihmisiä vauvasta vaariin ja kerjäläisestä kuninkaaseen. Kun suomalaisessa kirkossa näet pääkallomaalauksia tai tiimalaseja saarnatuolissa, niidenkin tehtävänä on muistuttaa kuolemasta: Aikasi loppuu kerran! Olavi-piispa muistaa vielä menneen ajan, jolloin vanhat rovestit saarnasivat väkevästi kuolemasta. Vaikka saarnatuolit nykyään pääsääntöisesti vaikenivat asiasta, virsikirjassa on ”ihme kyllä, säilynyt vielä paljon kuolemasta muistuttavaa materiaalia”: *Ah, kaikki kaataa kuolema, näin täyttyy tahto Herran. Ei ketään kuolo armahda, vie jokaisen se kerran* (VK610).

Mutta vaikka kuolemasta nykyään vaietaan, ”ei kuolema ole kadonnut näköpiiristä.” Lähiomaisten kuolemat, sairaudet ja oman iän karttuminen ovat vaikuttaneet sen, että kuolinilmoitukset kirkossa ovat alkaneet aivan uudella tavalla tarttua piispan korvaan. ”Muistutus omasta kuolevaisuudesta on hyvinkin vahva näillä aamuilla. Kun lähiomainen kuolee, tietoisuus elämän loppumisesta on aivan pakahduttava. Iän kasvamisesta seuraa, että tietää elämän loppuvan, *valitettavasti*.” Olavi painottaa viimeistä sanaa, ja jatkaa: ”Ihmisen elämänhalu on suunnaton. En *halua* kuolla. Haluan *elää*, ja mahdollisimman toimintakykyisenä. Ja haluan, että läheiset ihmiset eläisivät myös minun kanssani.” Jumalan antaman elämän loppumisena kuolema on siis ”vihollisista viimeinen”, niin kuin Uusi testamentti sanoo.

”Elämä saattaa kyllä edetä sitä Paavalin lausetta kohti, että halu minulla on täältä eritä ja olla Kristuksen kanssa. Joissain elämänvaiheissa tämä ei ole hurskastelua vaan ihan totta. Kuolema saattaa muuttua vapauttajaksi, jos vaikkapa menettää aviopuolison tai joutuu kokemaan tajunnan sumentavia kipuja”, piispa pohtii. ”Mutta vielä haluan riippua elämässä kiinni, elämänhalu ja toimimien halu on tallella. Ja kuitenkin kuoleman realiteetti seuraa entistä raskaampana kannoilla. Siksi tärkeä kysymys kuuluu ennen kaikkea: Miten kuoleman tosiasian kanssa jaksaa elää?”

Miten kuoleman kanssa eletään?

”Tietysti kristityn käytössä on vaikka kuinka paljon kuolemattomuuden lääkkeitä”, Olavi-piispa toteaa, ”mutta minulle tässä keskeinen asia on rukous, sillä kuoleman realiteetti tulee mieleen yksinäisinä hetkinä, vaikkapa silloin, kun ei saa yöllä unta. Silloin seurakunta armonvälikkäpäleinen ei ole vieressä lohduttamassa. Mutta yksinäisyydessä on rukous, minun kohdalla toisten rukous, jossa on tiivistyneenä kilvoittelijasukupolvien kokemus.” Olavi siteeraa ortodoksista Johannes Khrysostomoksen liturgian rukousta: jossa pyydetään elämälle ”*kristillistä, kivutonta, kunniallista, rauhallista loppua ja hyvää vastausta Kristuksen peljättävän tuomioistuimen edessä.*” ”Tähän rukoukseen on niin valtavasti viisautta talletettuna, että aina siitä joku puoli avautuu ja antaa jaksamista ja auttaa lepoon ja uneen.”

Khrysostomoksen rukoukseen kiteytyykin hyvin paljon kristillisestä kuolemaan valmistautumisesta, kun Olavi-piispa sitä kohta kohdalta selittää:

- **Kristillisesti** elämä loppuu, ”kun ihminen saa lähteä armonvälineiden osallisuudesta ja seurakunnan rukousten saattamana.”
- **Kivutonta** loppua rukoilee hartaasti jokainen joka tietää mitä kipu on, ”ettei tarvitsi kestää sietämätöntä kipua.”
- Kunniallista** kuolemaa ”pyydän lähimmäisten tähden. Ettei heidän tarvitsisi aivokuoren kontrollin pettäessä nähdä kokonaisuudessaan sitä turmelusta, joka minun sydämessäni vallitsee.”
- Rauhallisen** kuoleman voi ihmiselle antaa vain syntien anteeksiantamus Jeesuksen Kristuksen tähden. ”Toivon, ettei Jumala nostaisi muistiin menneidyydestä liian suuria asioita, joita on vaikea uskoa anteeksi. Pyydän, että tulisi vain sen kokoisia muistoja, jotka jaksaa uskoa anteeksiannetuiksi.”

Viimeiseksi rukoillaan *hyvää vastausta Kristuksen peljättävän tuomioistuimen edessä*, ”sillä kyllä Kristuksen tuomioistuin on myös peljättävä. Tämä pyyntö laittaa kaiken pakettiin ja muodostuu samalla jo uskossa vastaukseksi pyyntöihin, niin kuin liturgisilla rukoksilla on tapana.”

Ennemmin tai myöhemmin kuolema saavuttaa jokaisen. Mikä on hautajaistapoja tutkineen piispan mielestä kaikkein keskeisintä kristillisissä hautajaisissa? ”Kyllä se on Kristuksen ylösnousemus, voitto kuolemasta. Ylösnousemussanoma ei saa puuttua yksistäkään hautajaisista.” Silloin viimeisin sana on elämällä.

Siirrymme kotoisasti keittiön pöydän ääreen Annelin laittamalle kahville. Nuori pappi tietää noukkineensa monta tarkoin punnittua jyvää tulevia aikoja varten.

Teksti ja kuva Janne Koskela